

En gjennomkorrupt mann

Av Per Egil Hegge

Allerede i slutten av 1960-årene var det en yngre medarbeider i den sovjetiske forfatterforeningens ukeavis Literaturnaja Gasetta som vakte oppsikt med sine ikke-lette-rære artikler: Arkadij Vaksberg var en forbløffende uredd journalist som skrev om korrupsjon, kriminalitet og om skyggesider ved det sovjetiske samfunnet – med en kraft og på en måte som ikke var vanlig i andre aviser. Uredd og grundig fortsatte han med sine avsløringer gjennom hele Bresjnev-perioden, og han var heller ikke forsiktig med å treffe nær de lokale maktpersoners beskyttede sirkler.

Ifjor kom han med en biografi over en av Stalin-tidens store menn, de groteske Moskva-prosessenes hovedanklager og senere utenriksminister Andrej Vysjinskij. Den foreligger nå i engelsk oversettelse.

Vaksberg, som selv er utdannet jurist, har fått adgang til Vysjinskij's private arkiv, en meget omfattende dokumentasjning. Han bruker det til å tegne et nifst, men besettende portrett av en usedvanlig intelligent, vel-skolert og slu øyentjener, en gjennomkorrupt mann med en teft som virker nesten overnaturlig, et menneske som ikke skyr noe for å skaffe seg fordeler, politiske som økonomiske. Han er som en av Dostojevskij's uhyggeligste skikkelser.

Det samme bildet tegnes av de gjenlevende vestlige politikere og diplomater som kjente Vysjinskij. Vaksberg har sikret seg en uttalelse fra Sir Frank Roberts, en av deltagerne på Jalta-møtet og senere ambassadør i Moskva, og han skriver: «...mens jeg hadde en slags motvillig respekt for Molotov, følte jeg intet slikt for Vysjinskij. Vel kunne ingen sovjetiske funksjonærer på den tid gjøre annet enn å utføre Stalins politikk uten å stille for mange spørsmål, men fremfor noen annen ga Vysjinskij meg inntrykk av å være en kryptende spyttlikker som ivret etter å adlyde sin herres røst endog

før ønsket var fremsatt... Den dag idag føler jeg først og fremst forakt for ham».

Roberts fremhever at han aldri kunne utsette minnet om hvordan Vysjinskij undersøket de ofre Stalin hadde utpekt til å spille sin ynkelige rolle under Moskva-prosessene 1936–38. Rimelig nok er en stor del av Vaksbergs bok viet sjefsanklagerens legendariske innsats mot «de gale hunder» – identiske med Lenins nærmeste medarbeidere før, under og like etter revolusjonen. Det fremgår klart av de dokumenter Vaksberg siterer, at Vysjinskij fullt ut var klar over at anklagene var oppdiktete og tilståelsene fremtvunget ved tortur. Det bekymret ham overhodet ikke.

Han utnyttet prosessene ikke bare til å skaffe seg et renommé som Sovjet-statens fremste jurist. Han gikk også over lik for å få personlige fordeler. En av hans kolleger ved Moskva-universitetet, hvor Vysjinskij var rektor, hadde fått et storartet landsted. Mannen, Leonid Serebrjakov, ble arrestert i august 1936, to dager før den første Moskva-prosess mot Sinovjev og Kamenjev ble innledet. Den 24. august ble de to dømt til døden. De ble henrettet neste dag. Den 29. august søkte professor Vysjinskij, ikke riksadvokat Vysjinskij, om å få Serebrjakovs landsted. I november var Serebrjakov så gjennomtorturert at han tilsto alt, i januar 1937 satt han på tiltalebenken og tilsto at han hadde planlagt å drepe Stalin. Han ble dømt, og all hans eiendom tilfalt staten.

Vysjinskij presterte nå følgende kunststykke: Han fikk tilbakebetalt 20 000 rubler som han hadde deponert for å få et annet landsted. Videre fikk han de 17 500 rubler som Serebrjakov (nå avdød) hadde betalt i depositum for sitt. Og da han flyttet inn, fikk han staten til å rive landstedet og bygge et nytt – for 600 000 rubler, som staten betalte. Dette var en av arbe-

derklassens fremste tjenere i den nye Sovjet-staten.

Flere av Vaksbergs kilde har den samme forklaring på Vysjinskij's grenseløse krypting for Stalin: Han var opprinnelig mensjevnik – det vil si at han tilhørte den andre gruppen i det splittede russiske sosialdemokratiske partiet. Den rådende var «fiertallistene», eller bolsjevikkene med et laget russisk ord. En av de få ting som kunne bringe Vysjinskij ut av fatning, var selv den uskyldigste hentydning til denne fortid. Uskyldig kunne slikt forøvrig umulig være, siden langt mindre feiltrinn var klar dødsårsak.

I ett av de få humoristiske avsnitt i boken forteller Vaksberg om et opptrinn under en gallafest i Kreml like etter krigen. Borgerkrigshelten Semjon Budjonnyj hadde lagt sin elsk på en ungarsk skjønnhet og danset med henne. Men da det trakk opp til vals, ble det for vanskelig for den bolde rytter. Plutselig sto Vysjinskij bak ham, bukket galant for damen, overtok henne og feide henne ut på gulvet i stilren wienervals. Da den var over, avleverte han like galant damen foran Budjonnyj og bukket igjen. Tvers gjennom Sovjet-Unionens største snurrbart hveste marsjall Budjonnyj: – Stadig den bourgeois du alltid var.

Ikke bare hadde den polsk-ættede Vysjinskij en borgerlig bakgrunn – i sin fødeby Baku hadde han også delt celle med en ung revolusjonær, Josif Dsjugasjvili, senere bedre kjent som Stalin. De to førte uopphørlige diskusjoner i cellen, og Vaksberg mener at Stalin allerede da fikk sans for hans formulerings-evne, om ikke for hans mensjevnikiske synspunkter. Han mener det var her Stalin blinket ham ut som kandidat til hans senere rolle.

En av nyhetene i boken er at Vysjinskij ble tildelt en spesiell, hemmelig funksjon da Nurn-

I denne kronikken omtales en nifs og besettende biografi over en av Stalin-tidens store menn, de groteske Moskva-prosessenes hovedanklager og senere utenriksminister Andrej Vysjinskij. Per Egil Hegge er Aftenpostens korrespondent i Washington.

berg-prosessene etter den annen verdenskrig skulle forbedres. Vysjinskij ledet en gruppe som skulle påse at intet materiale omkring den hemmelige vennskapspakten mellom Stalin og Hitler ble fremlagt, og ganske særlig at det ikke ble noen granskning av massegravene i Katynskogen, hvor omkring 5000 polske offiserer ble funnet drept. Det er nå innrømmet fra sovjetisk side at det var KGB, dengang kalt NKVD, som utførte illgjerningen. Også det visste Vysjinskij utvilsomt.

En av hans løgner hadde skandinavisk adresse: Han informerte sin svenske kollega Östen Undén om at Raoul Wallenberg aldri hadde vært i sovjetisk varetekt. Da Undén bragte utsagnet videre til Wallenbergs mor, stilte hun seg – mildt sagt – tvilende. – Tror Ni då värkligen att herr Vysjinskij ljugar för mig? spurte Undén forbløffet.

Moren, Maj von Dardel, svarte et ubetinget ja. Men for Sveriges utenriksminister var det umulig å forestille seg at Moskva-prosessenes hovedanklager skulle være istand til å presse en løgn over sine lepper.

STALIN'S PROSECUTOR.
THE LIFE OF ANDREI
VYSHINSKY
Grove Weidenfeld, New York
ISBN 0-8021-1333-8